

'Het is de kunst om met risico's om te gaan, niet om ze te vermijden'

In Duitsland proberen ouders en pedagogen de twee wettelijke kanten van het omgaan met kinderen met elkaar te verzoenen: vrijheid en veiligheid, bescherming en uitdaging.

DOOR: ROGER PROTT – Als je de pedagogische praktijk opvat als ondersteuning van kinderen die op weg zijn naar hun volgende ontwikkelingsstap, zul je je rekenschap moeten geven van een zekere mate van onzekerheid. Het bevorderen van zelfstandigheid van kinderen is een integraal onderdeel van wat pedagogen als eerste opvoeddoel definiëren.

De Duitse wet en rechtspraak beschermen de rechten en plichten van de ouders bij de opvoeding van hun kinderen, met inbegrip van de verplichting om hen voldoende in de gaten te houden. De belangrijkste doelstellingen qua vorming en opvoeding – democratie en de vrije ontwikkeling van de persoonlijkheid – staan gebeiteld in de Duitse grondwet en in het burgerlijk wetboek: 'De opvoeding van kinderen moet erop gericht zijn hen te doen uitgroeien tot onafhankelijke individuen en teamspelers, tot zelfstandige en verantwoordelijke mensen, die zorg dragen voor zichzelf en de anderen.'

Deze bepaling brengt met zich mee dat ze zichzelf en andere mensen, door voldoende toezicht, beschermen tegen het oplopen van schade. We willen niemand gewond zien raken, maar het leven houdt nu eenmaal risico's in. Dit zorgt voor een haast onoplosbaar dilemma. Kinderen vasthouden in hokken, zoals konijnen, waarin ze weliswaar kunnen bewegen maar alleen onder toezicht, zou bijna alle gevaren uitsluiten. Maar alle risico's vermijden? Kom nu. Zo'n vorm van (over)bescherming gaat

'Daarom is het vormen van erg jonge kinderen in zekere zin een van de meest gevaarlijke beroepen.'

in tegen de vrije ontwikkeling van elk individu, en is daarom een inbreuk op de Duitse wet. Het houdt de ontwikkeling naar onafhankelijkheid en verantwoordelijkheidszin tegen. Ouders moeten steeds oog blijven hebben voor deze doelstelling, en daarom op een correcte manier toezicht houden op hun kinderen. Met andere woorden: toezicht houden is een secundaire verplichting, een manier om het kind naar onafhankelijkheid te leiden; het mag geen doel op zich worden, of alleen maar gefocust zijn op veiligheid en bescherming.

'Wanneer men de grenzen van het verplichte toezicht afbakt, moet er een evenwicht zijn tussen het vereiste minimale niveau van veiligheid en orde, en de pedagogische doelstelling die inhoudt dat elk kind zijn persoonlijkheid op een vrije manier moet kunnen ontwikkelen.'^{4*}

De Duitse wet erkent dat elk ontwikkelingsproces ook risico's met zich meebrengt. Het is van het hoogste belang dat men de kans op schade tot een minimum beperkt door zich verantwoordelijk te gedragen, maar dan nog zal er wel eens iets voorvallen. 'Veiligheid' betekent correct omgaan met allerlei gevaren, niet het compleet vermijden van risico's. Onafhankelijke, verantwoordelijke volwassenen leren al op jonge leeftijd toezicht te houden op zichzelf. Wanneer ouders hun kinderen overdragen aan pedagogen in opvanginitiatieven, nemen de pedagogen exact dezelfde verantwoordelijkheden op zich als de ouders: toezicht houden en het garanderen van het recht van het kind om zich te ontwikkelen, naast de plicht van de volwassenen om voor vorming te zorgen – opgelegd door allerlei richtlijnen.

'Het spel van kinderen houdt in dat ze nieuwe terreinen ontdekken [...]. Anders zou elke

'De Duitse wet beschermt de rechten en plichten van ouders bij de opvoeding van hun kinderen, met inbegrip van de verplichting om hen voldoende in de gaten te houden.'

ontwikkeling van het kind, in het bijzonder het leren hoe het moet omgaan met gevaarlijke situaties, in de kiem worden gesmoord.*

We zien een groeiende trend om elke vorm van risico te vermijden. Ouders laten hun kinderen nauwelijks alleen of verbieden hen om buiten te spelen; ze brengen hun kinderen met de wagen van deur tot deur en volgen hun spoor via de mobiele telefoon. Veiligheidsbepalingen vragen om een hoge standaard, waardoor er op sommige plaatsen mogelijk niet voldoende financiële middelen zijn voor nieuwe voorzieningen. Pedagogen volgen deze trend, en geven kinderen vaak niet de vrijheid of de recreatie-mogelijkheden die ze thuis wel krijgen.

Ouders beweren dat het hun te doen is om de bescherming van de kinderen, maar er zit iets anders achter: de drang om zichzelf te beschermen. Geen gevaar, geen problemen, en alles lijkt in orde. Maar niets is wat het lijkt. Een voorziening waarin niets gebeurt, kan evengoed gevaarlijk zijn voor kinderen, omdat er te weinig kansen zijn om te groeien naar onafhankelijkheid. Ongevallen kunnen een indicatie zijn dat verzorgenden en begeleiders net hebben geprobeerd om te voldoen aan hun taken en plichten. Als ze geen risico's nemen, is het best mogelijk dat kinderen zich niet voldoende ontwikkelen.

Pedagogen werken in speciaal ontworpen voorzieningen, die getest en gestandaardiseerd zijn, en als veilig kunnen worden beschouwd. Als ze nog verder 'beveiligd' zouden worden, zouden het nog slechts plaatsen zijn om kinderen veilig in op te bergen, opslagruimtes zonder enige pedagogische missie. Net gevangenis, eigenlijk: met alleen maar een primaire focus op veiligheid, zonder ruimte voor een vrije ontwikkeling en de groei naar zelfstandigheid.

'De mate van toezicht moet in evenwicht zijn met de educatieve doelstelling om kinderen te laten groeien en om hun wens onafhankelijk en verantwoordelijk te handelen, in te willigen. Een voortdurende controle zou hinderlijk zijn voor hun persoonlijke ontwikkeling.'

De oorzaak van een ongeval is bijna nooit een inbreuk op de verplichting om voldoende toezicht te houden. Het is niet alleen nog steeds toegelaten kinderen te laten spelen zonder dat een volwassene aanwezig is, het is ook noodzakelijk. Toezicht houden betekent in staat zijn te beoordelen wat kinderen zouden kunnen doen, hen vertrouwen en geruststellen. Het is mogelijk dat volwassenen wel eens moeten ingrijpen en een kind moeten intomen, maar dit mag slechts een tijdelijke ingreep zijn.

'Een permanent toezicht (van een kind van vijf) kan uitmonden in een neerbuigende overbescherming, die haaks staat op een opvoeding tot onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid.'

Het is algemeen bekend dat, hoe jonger de kinderen zijn en hoe minder de pedagoog van hen afweet, hoe intensiever het toezicht moet zijn, vooral in gevaarlijke situaties en omgevingen. Maar hoe meer kinderen groeien en zich ontwikkelen, hoe minder zulke periodes er zijn. Alleen als kinderen gevaren leren aanpakken en inschatten, leren ze hoe ze veilig kunnen zijn.

De overheid heeft de verantwoordelijkheid om voor vorming te zorgen, en legt die in de handen van de pedagogen. Daarom is het vormen van erg jonge kinderen in zekere zin een van de meest gevaarlijke beroepen. Jammer genoeg neemt de druk om risico's te vermijden, toe. Maar pedagogen schaden hun eigen professionele reputatie door daaraan toe te geven. Het

beeld van de 'gouvernante' die het kind constant in de gaten houdt, komt zo weer tot leven.

Pedagogische overwegingen

Bijna alle rechters nemen pedagogische overwegingen mee bij het vellen van bepaalde vonnissen. Mogen pedagogen alles toelaten? Helemaal niet. Maar ze moeten beseffen dat te veel toezicht net zo fout is als te weinig. Ze moeten zichzelf de vraag stellen welke van de volgende pedagogische overwegingen als basis dienen voor hun aanpak:

- betekent het een stap naar vrije ontwikkeling, onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid?;
- welke specifieke gevaren of risicovolle situaties kunnen zich voordoen in de geplande activiteit?;
- is het 't risico waard, of kan hetzelfde resultaat worden bereikt met minder risico?;
- kan ik het overzicht behouden over de activiteit?;
- ben ik voldoende voorbereid mocht er zich een ongeval voordoen?

Als pedagogen deze vragen in overweging nemen in hun aanpak en hun handelingen in die zin kunnen verantwoorden, zullen de kinderen niet in gevaar komen, maar wel de kans krijgen om zich voor te bereiden op een zelfstandig en verantwoordelijk leven.

Roger Prott is een Berlijnse pedagoog. Hij werkt als freelance consultant op het vlak van organisatieontwikkeling en volwassenenvorming. • Zie ook: www.rogerprott.de

[1] DEZE FRAGMENTEN ZIJN ENKELE VAN DE VERKLARINGEN VAN DUITSE RECHTERS - TOT OP HET NIVEAU VAN HET BUNDESGERICHTSHOF, HET HOOGSTE BURGERLIJKE EN STRAFRECHTELIJKE JURIDISCHE ORGAAN - IN GEVALLEN WAARIN ER INBREUKEN WAREN OP DE TOEZICHTPLICHT, ZOWEL BIJ OUDERS ALS PEDAGOGEN.